

Befejezetlen terek

Unfinished spaces

D. KORÓZS¹, G. ZOMBOR²

¹Debreceni Egyetem, dora.korozs@gmail.com

²Debreceni Egyetem, zombor@monomorph.com

Absztrakt: TDK dolgozatom a befejezetlen terek vizsgálatával foglalkozik. A kutatásom elsősorban tér fogalmának definiálásával, a tér adaptív jellemzőivel, valamint a befejezetlenség kérdéskörének vizsgálatával foglalkozik különböző szempontrendszerek segítségével.

Abstract: My paper studies unfinished spaces . My research is mainly focused on defining the concept of space and the adaptive characteristics of it. It also tackles the issue of "being unfinished" based on various aspects and perspectives.

Bevezetés

"Egy befejezetlen épület látványa éppen olyan kétségbeejtő, mint amikor kiderül, hogy a regénynek, amit napok óta le sem bírtunk tenni, hiányzik az utolsó néhány lapja."

Benoit Felici - Befejezetlen Itália c. film

A befejezetlen terek misztikus töltettel bírnak. Számtalan kérdést vetnek fel. Érezni valamit a környezetükben, melyet szavakkal nem lehet megfogalmazni. Késztetést érzünk, hogy továbbgondoljuk, esetleges befejezettséget találjunk a történetük számára. Rejtélyességük egyfajta szakrális jelleggel ruházza fel őket, és szoborszerűen vannak jelen hétköznapijainkban.

Dolgozatomban azokra az építészeti helyzetekre kívánok kitérni, melyek az idők során, valamilyen külső tényezőtől adódóan befejezetlenek, lezáratlanok maradtak.

Kutatásomban kitérek arra, hogy mi által definiáljuk a tereket és mitől válik az építészeti tér befejezetlenné. Milyen szerepe van ebben az építésznek illetve szükséges e hasznosítani a befejezetleneket, esetleg továbbgondolni őket.

Hogyan befolyásolják-e ezen az tér-formák az adott hely hangulatát, és milyen érzéseket váltanak ki az ott élő emberekből, valamint milyen illúziót kelt a kiegészítés, ha meglevenednek a félbehagyott álmok.

Célom az, hogy tanulmányomban rétegeire bontva ismertessem a befejezetlenség okait és a létrejött helyzetek sajátosságait. Ezeket a kérdés köröket konkrét épületeken keresztül fejtem ki dolgozatomban.

A vizsgálat során ismertetem az épület történelmi háttértörténetét, a befejezetlenség okát és formáját kategorizálom majd kutatásaim alapján értékelem a tér adottságait. A téma pontos felfejtésének érdekében nemcsak lexikális alapokra támaszkodom, hanem saját benyomásaim alapján is értékelem a témához kapcsolódó épületeket, tereket.

Ennek érdekében a 2014-es év során tanulmányi út keretében Angliába utaztam, ahol részleteket gyűjthettem az ottani építmények szférájából, mert meglátásom szerint Anglia a befejezetlenség fellegvára, hiszen örökségvédelme hűen tükrözi azt az identitástudatot, melyet dolgozatom képvisel. Túlnyomóan az ott felkutatott építészeti örökséget hívtam segítségül téziseim megválaszolásában. Ehhez kapcsolódóan betekintést nyertem a National Trust szervezet munkájába, mely Nagy Britannia nemzeti örökségeinek védelmét látja el. A továbbiakban bővebben kitérek munkásságukra.

1. A tér fogalma az építészetben

"A tér ősjelenség. Tér vesz körbe minket állandóan, alapvető élményeinkben meghatározó, lehatárolása és formálása az építészet lényege." írja Szabó Péter, Térhatás című munkájában. [1]

Az ember térélménye az érzékszervei által indukált reflexiók segítségével alakul ki. A helyiségbe lépve alapvető "reflexünk", hogy felmérjük a bennünket körülvevő teret. Ez a tulajdonság születésünktől kezdve végigkísér minket életünk során, hiszen így fejlődik ki bennünk a formák és helyek felismerése. Ahhoz, hogy mentálisan kialakuljon bennünk a tér érzete, szükségünk van viszonyítási pontokra.

Kant szerint "a tér csupán a külső érzékek valamennyi jelenségének formája, vagyis az érzékelés szubjektív feltétele, amely nélkül nem rendelkezhetünk külső szemlélettel" [2]

ezek szerint ahhoz ,hogy képesek legyünk megalkotni a tér képzetét, elengedhetetlen feltétel az érzékelés. A teret elsősorban látásunk és hallásunk segítségével élvezhetjük, egy sötét szobába belépve is képesek vagyunk megalkotni ezt a vizuális képet.

Vagyis a "tér mint ismeretelméleti kategória csak az ember tudatában létezik, aki ennek a gondolati formának a segítségével értelmezi érzéki benyomásait." [2]

A térnek számos megjelenési formája létezik, többek között beszélhetünk gondolat - hang - fény - terekről. [2]

2. A befejezetlenség

Nehéz megfogalmazni, miért befejezetlen egy tér. Több szempont alapján is meghatározható az befejezetlenség jellege. Feltehetjük a kérdést, hogy a befejezetlenség hogyan kategorizálható, milyen készütségi fokokat lehet elkülöníteni, illetve az építésznek mekkora hatásköre van ebben a környezetben.

Alapvetően kétféle csoportot különböztetünk meg, ez az akaratlagos és esetleges befejezetlenség.

A akaratlagosság olyan tudatos tervezői attitűd , mely során az épület képes a változás befogadására és funkcióbeli változások követésére anélkül, hogy sérülne az eredeti karaktere.

Az esetlegesség lehetőséget ad az épület véletlenszerű módon kialakult szabadságfokának, absztrakcióinak. Olyan épületek ezek, melyek képtelenek az átalakulásra, ezért bármilyen beavatkozás súlyos károkat okozhat az épület külső megjelenésén, valamint belső téri rendszerében.

A befejezetlenség vizsgálatokor rájövünk létezik e egyáltalán olyan épület , mely befejezettnek tekinthető. Mint azt már korábban kifejtettem, a tér érzékeléséhez is szükségünk van viszonyítási rendszerre, ugyanakkor a befejezettség is relatív módon értelmezhető.

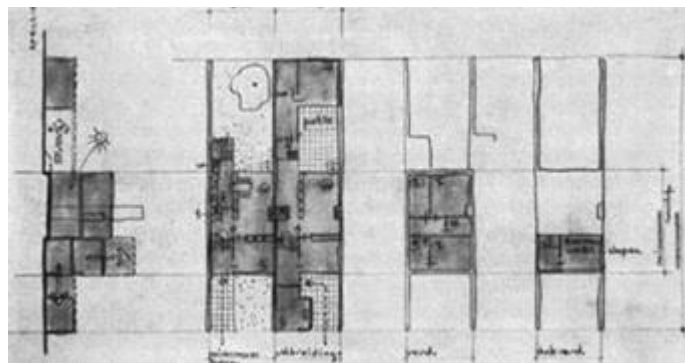
Az építészeti folyamat során nehéz megmondani, hogy az épület végső stádiumában befejezettnek tekinthető, hiszen a későbbi tulajdonosai másképp is vélekedhetnek állapotáról. Egy lebontott épület egyértelműen befejezettnek minősíthető, hiszen több beavatkozás nem végezhető rajta, ugyanakkor felveti környezetének továbbépítésének lehetőségeit. [3]

- Téri befejezetlenség/térileg nem befejezett
- Időbeli befejezetlenség/ amely térileg befejezett, de tovább folytatható /
- Hol vannak a határok (külső és belső tér között hol fejeződik be és hol kezdődik)

Az építészet folyamatos változásban van, ellenben az épületekkel, melyek felépítésük után nehezebben formálhatóak.

Léteznek olyan adaptív terek, melyeket az idő múlásával könnyen átformálhatunk oly módon, hogy az adott elvárásokat kiszolgálja.

Ezeknél az épületeknél a belső gyakran változik, folytathatóak, és az átalakítási igényt kiszolgálják. [3]

1. ábra J.Bakema: Növekvő ház elképzelése,1961 [6]

3. A tér és a befejezetlenség

Egy épület értelmezésében szükségünk van valós tapasztalatokra. Az avatatlan szemek számára a befejezetlenség fizikai megjelenése sokszor láthatatlan marad, máskor teljesen szembeszökő jellemzőkben nyilvánul meg.

Véleményem szerint a befejezetlenség értelmezése észlelhető és rejtett jelek együttesében nyilvánul meg.

Kutatásom során számos olyan példával találtam szembe magam, melyek elsőre nem észrevehető jegyeket hordoztak, s csak később vettem észre olyan befejezetlen részeket, melyek értékes információt hordoztak az adott épület történetét tekintve.

Elmondhatjuk, hogy a befejezetlenség utalásokkal bír az épület történelmére vonatkozólag és kinyilvánítja mindazt a szellemi tartalmat, melyet önmagában hordoz.

A befejezettség önmagában azt jelenti, hogy valamit lezártnak tekintünk. Ez lehet egy könyv, egy könyv fejezete, így lehet ez az építészetben, a zenében és egyéb művészeti ágakban is. Számtalanszor találkozhatunk olyan műremekkel, mely épp a befejezetlenségéből adódóan vált kiemelkedő alkotássá a történelemben.

A befejezettség definiálása tehát nemcsak a szó értelmezéséből ered, hanem a döntésből, hogy valami mikor válik számunkra befejezetté. Egy festmény esetében sem tudjuk eldönteni, hogy a művész valóban így akarta az utókor elé tárni művét. Tehát arra következtetésre juthatunk, hogy a befejezettség onnantól válik definiálhatóvá, ha mi magunk nyilvánítjuk azzá.

2. ábra Suppose Desing: House in Seya, Kanaga

Az építészetben korábban más jelentéssel bírt a tér fogalma. A tér fizikai, ugyanakkor anyagtalan minőség, mely az absztrakt gondolkodásmóddal párosult, valamint időtől és elmúlástól független entitás volt. Az építészetben egészen a 19. század végéig nem foglalkoztak a tér fogalmával. Korunkban alapvető jelentőséggel bír az építészetelméletben. [2]

A tér meghatározása az építészet esszenciális összetevőjévé vált. "A tér ma olyan kulcsfogalommá vált az építészeti vitában, amelynek egyszerre minden zárat nyitnia kell. A vitában résztvevők éppen ezért nem törekszenek a jelentéstartományok elhatárolására és pontos meghatározására." Martin Heidegger

az "Építeni lakni gondolkodni" előadásában rámutatott arra, hogy a tér az ember számára nem priori, eleve adott, hanem a helyek közötti határvonás következménye." [2]

4. Az építész szerepe a befejezetlenség befolyásolásában

"Az épületek, bár jellemzően egy személyhez kötjük az alkotást, valójában több személyhez kötődnek." Az épület megalkotása során a kialakított tereket a tervező koncepciója alapján hozzák létre, azonban a használatbavételt követően a bentlakók alakítják. Az építészet végeredménye minden esetben több személy közös munkájának és egyezségének eredménye (Unwin, 1997). Következésképpen az építész létrehoz egy általa elképzelt ideát, melyet a továbbiakban közös egyeztetéssel alakítanak úgy, hogy az adott épület kiszolgálja a lakóit. Tehát építészet fő célja, hogy a monológból dialógust teremtsen.

Az építész meghatározhatja, hogy mikor és milyen állapotban válik számára befejezetté az épület külső megjelenése, de végső formáját a környezet és a végfelhasználó alakítja. A befejezettség kérdése ezáltal sokkal inkább szubjektív megítélés alapján dönthető el. A kutatómunkánk eddigi tapasztalatai alapján, arra a következtetésre jutottam, hogy ez a kérdés minden ember fejében más. Egy félkész épület számunkra ugyanúgy lehet befejezett, mint más számára befejezetlen és fordítva. A különböző stádiumok megfigyelése közben jöhetünk rá, melyik az az állapot, mely saját megítélésünk szerint befejezettnek mondható. Jelen esetben nem a funkcionalitást és az épület használhatóságát vizsgáljuk, sokkal inkább a bennünk keltett építészeti érzéseket.

Jelen esetben azt mondhatjuk, hogy az építész szerepe a tervezési fázisokra terjed ki. A befejezetlenség sok esetben adódik véletlen helyzetekből mint sem szándékos döntésből. Azonban az átgondolt tervezés lehetőséget ad arra, hogy elkerülje az épületek méltatlan sorsra való jutását és a végfelhasználók igényeihez mérten alakuljon az épület.

Ezen kérdéskör a műemlékek esetében is érdekes vizsgálati szempont. "Szokás mondani: a műemlék múltja a régész kezében van, a jövője az építészében." [4]

Helyreállítás során az építész dönt az műemlék sorsáról, annak további állapotáról, ezért a műemlék éppúgy építészeti produktum, mint bármely új épület. Az újat tervező építésznek eleget kell tennie az építendő igényeinek, ennek ellenére a műemlék - helyreállítás esetében a feltételek között autonóm módon szárnyalhat képzelete, az említetten kívül más nem köti a kezét. A műemlék helyreállítóét azonban igen, mert neki hiteleset kell alkotnia, hiszen csak azt adhatja elő, ami a műemlékben benne van. Ez a tevékenységének értékéből, megítéléséből nem von le semmit, sőt annak bonyolultságára utal. Ennek tudatában, az újat tervező építész a zenész, a műemlék- helyreállító az előadó művész. Művészetét a kotta irányítja, az viszont tőle függ, hogy a művet, hogyan és milyen fokon tárja a világ elé. [5]

Tehát a befejezettség szubjektív értelem. Az építész dönthet az adott épület formai kialakításáról, későbbi rekonstrukcióról, valamint az állagmegóváról.

A döntés ezáltal a ő kezében összpontosul, ennek ellenére a külső tényezők és a társadalom elvárásai szerepet játszanak a harmónia megteremtésében.

5. A befejezetlen álmok jövője, avagy a funkcióval ellátott befejezetlen terek

Észrevételeim szerint ezek az épületek változatos jelleggel bírnak. Funkciójukat legtöbb esetben a társadalom határozza meg a mai napig. A hasznosításuk leginkább a külvárosi területeken illetve vidéken figyelhető meg, a városban sokkal inkább a folyamatba épülés jellemző, nem ruházzák fel őket különleges feladattal. Ide sorolhatjuk példaként a National Theatre-t, a Freemason Hall valamint a Maida Vale megálló, Londonban. A kieső vidéki területeken főleg a Natinal Trust nevű szervezet védelmében álló nemzeti örökségeket turistalátványosságokként őrzik a látogatók számára. A vidéki környezet lehetőséget kínál arra, hogy a látogatók szabadon eltölthessék ott az idejüket. Megállapíthatjuk tehát, hogy az ilyen terek kihasználtsági fokát a nemzeti felfogás határozza meg.

A befejezetlenség erős töltettel bír. A modern puritanizmus olyasfajta formája ez, mely egyúttal kiaknázza mindazt az eleganciát, erőt és stabilitást, melyet egy épülettől elvárhatunk. A lent említett példák minden esetben azt mutatják, hogy a szerkezet felöltöztetése nem feltétlenül jelenti a befejezettséget. Ha hagyjuk kibontakozni a szerkezet egyszerűségét, jóval erősebb hatást érhetünk el, mint az erőszakos megkomponáltsággal.

"Tomay Tamás szerint ,minden építés hozzáépítés." [2] A környezet , legyen az természeti vagy városi közeg, hatással van az épületre. A helyszín kulturális beágyazottságának szövege egy egészen általános szempont. Ez a topológia mindenhol jelen van. A természeti adottságokhoz tudatosan, míg a kulturális jellemzőkhöz akaratlanul is igazítjuk terveinket, ami önmagában is folytonosságot hoz létre.

Véleményem szerint érdekes lehet minden esetben, ha ezeket az épületeket továbbgondolnánk, ugyanakkor ezzel elveszne jelenlegi formájukból adódó erejük és értékük. A falak mesélnek és csak úgy hallhatjuk meg történetüket , ha tiszteletben tartjuk múltjukat, a jelenükbe való beavatkozás nélkül. [2]

6. A befejezetlenség impresszió

A helyszínek rendkívül változók voltak. A belvárosban azt figyeltük meg, hogy az emberek csak úgy elsiklanak ezen hiányosságok mellett. Szinte nekünk sem tűnt volna fel hirtelen, ha nem figyeljük meg őket közelebbről.

A kiesőbb vidéken viszont sokkal szembetűnőbb az építmények befejezetlensége. Jobban megfigyelhetőek az adottságaik, hiszen a táj köréjük szerveződik, ellentétben a városi közeggel, ahol asszimilálódnak az őket körülvevő környezetbe. A hazánkban lévő műemléki épületekkel ellenben ezeket a „romokat” nem feltétlenül üvegbúra alá zárják. Nem próbálják meg kiegészíteni, erőszakosan befejezettséget generálni számukra. Tiszteletben tartják az építmény múltját és jelenét. Élvezettel tartózkodnak a közelükben, nem zárják el a látogatók elől. Az emberek életének szerves részévé válnak ezek a történetek. A hely szellemét legtöbb esetben a környezeti adottságok határozták meg. Egy távol eső, kietlen táj közepén lévő építmény sokkal hatásosabban jelenik meg a látogatók számára, mint egy olyan, mely a többi épület között megrekedve maradt. Tehát azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az

építmény hangulatát általában a környezete határozza meg. Azonban azt is figyelembe kell vennünk, hogy ez a misztikus külső nem feltétlenül az őt körülvevő környezetből adódik. Ha a helyzetek et felcseréljük, akkor elgondolkodtató lehet az a helyzet is, milyen környezeti hangulatot teremt egy belvárosi közegbe emelt vidéki térelem.

A dolgozatom alapvető téziseként a befejezetlen terek kérdéskörét vizsgáltam.

A teret tapasztalataink útján percepció segítségével értelmezzük. A befejezetlenség csoportokba sorolható, a tér adaptív képességei, az épületek építési fázisai, valamint a funkció alapján.

Az építész hatásköre sokszínű a befejezetlenség befolyásolásában. Ezt lehet műemlékvédelmi illetve szubjektív nézőpontok alapján osztályozni. Az építész feladata, hogy olyan épületet tervezzen, mely képes kezelni a változásokat, ezáltal biztosítva a tér folytathatóságát. Napjainkban egyre több épületet kell lerombolni, azért mert nem tudja ellátni már eredeti funkcióját, ezért a jövőben tanácsosabb a stratégiai tervezés elvét követni, és olyan flexibilis épületeket létrehozni, melyek időállóak és alkalmazkodni tudnak az esetleges változásokhoz.

A befejezetlen épületek vizsgálata során arra a következtetésre jutottam, hogy nem az eredeti funkciót kell újjáéleszteni, sokkal inkább állagmegóvásuk az elsődleges cél.

Jövőjüket ebben a szellemben szükséges fenntartani és teret adni kibontakozásuknak.

A terek misztikus töltetét a tér felerősíti, mintsem generálná, azonban ez nem általánosítható. A teret a befejezetlen tömeg szintén befolyásolja.

Külföldi tapasztalataim során bennem is megfogalmazódott az az elv, hogy a hazai örökségvédelmet jobb volna szintén hasonló irány felé fordítani. Fontosnak tartom, hogy a fiatalok számára közvetítsék azt a gondolkodásmódot, mely elsősorban a műemlékek múltját tiszteletben tartja, nem próbálják meg rekonstruálni, esetleg újabb funkciót találni számára mindaddig, amíg az állapota azt nem indokolja.

A befejezetlen épületek tanulmányozása olyan távlatokat nyitott meg számomra az építészeti tér vizsgálatát tekintve, melyek további kutatásra ösztönöznek a jövőben.

Köszönetnyilvánítás

A témaválasztás és kutatási orientációban köszönettel tartozom Zombor Gábor DLA egyetemi oktatómnak, valamint angliai tanulmány utamat a Balassi intézet Campus Hungary program támogatta.

Hivatkozások

[1]Szabó Péter: Térhatás - komplex térrendszerek és az érzékelésre tervezés vizsgálata három japán épületen, Budapest, 2015

[2]Moravánszky Ákos, M. Gyöngy Katalin: A tér - Kritikai antológia. TERC kiadó Budapest, 2007. ISBN 978 963 9535 59 6

[3]Meggyesi Tamás: A külső tér. Műegyetemi Kiadó, Budapest,2004. ISBN 963 420 780 4

- [4] Gyulovics István: Nyitvahagyott építészet, avagy a befejezetlenség szépsége. BMGE Építőművészeti Doktori Iskola, Budapest, 2013.
- [5] Zombor Gábor: Aldo Van Eyck: Városi árvaház: strukturalista épület kritikája
- [6] http://arch.et.bme.hu/arch_old/korabbi_folyam/24/24zombor.html letöltés időpontja: 2015.11.10. 10:10